

ODTÜ Yerleşkesinde Örnek Bir Çaba

Kırçiçekleri Rehberi

Anadolu, coğrafyasında barındırdığı fauna (hayvanlar) ve özellikle florasıyla (bitkiler) dünyanın pek çok ülkesinden çok daha zengindir. Öyle ki, bu çeşitlilik onun dünya ölçeğinde kıta özelliği gösteren bir bölge olarak tanınmasını ve ün yapmasını sağlamıştır. Avrupa kıtasının tümünde 12 000 bitki türü vardır. Ülkemizdeyse doğal olarak yetişen bitki türü sayısı 9000'dir. Bu sayılar karşılaştırıldığında ülkemizin bu konudaki zenginliği tartışmaya yer vermeyecek biçimde ortaya çıkıyor. Üstelik bu sayının üçte birinin yani yaklaşık 3000 bitki türünün dünya-

nın başka hiçbir yerinde doğal olarak bulunmayışı da (endemik oluşu) söz konusu zenginliğin en önemli yanını oluşturuyor.

Bu zenginliğin nedenlerine gelince, Anadolu tekdüze bir topoğrafyaya ve iklime sahip değildir. Başka bir deyişle topoğrafya ve iklim çok küçük alanlarda bile farklılıklar gösterir. Bununla birlikte, Akdeniz, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan Bitki Coğrafyası gibi üç farklı bitki coğrafyasının (bölgesi) Anadolu topraklarında kesişiyor olması, bitki türlerindeki çeşitliliği sağlayan temel etkenlerdir.

Fakat, böylesine ayrıcalıklı bir coğrafyanın sahibi olmamıza karşın, ülkemizin deyiş yerindeyse canlı demirbaşları olarak nitelendirebileceğimiz bu alandaki zenginliğini yeterince sahiplenmediğimiz gibi, bu çeşitliliği saptayıp koruyabilmiş ve tanıtabilmiş de değiliz. Üniversitelerde ve kamuya ait diğer araştırma kurumlarındaki uzmanların çalışmaları sırasında oluşturdukları, korumaya yönelik koleksiyonlar, uluslararası koruma yöntemlerine uygun biçimde korunamamaları bir yana korunabilenlerin ömürleri de ancak toplayıcılarının hevesi, olanakları ve yaşama süresiyle sınırlı oluyor. Bununla birlikte yurdumuzun bu konudaki zenginliğinin farkında olan pek çok yabancı bilim adamı, geçen yüzyıllarda olduğu gibi bugün de, gizli olarak ya da gizlemeye bile gerek duymadan ülkemizden topladıkları örneklerle kendi doğa tarihi müzelerini ve botanik bahçelerini zenginleştiriyorlar. Kuşkusuz bu durum, ülkemizdeki doğal zenginliklerin yalnızca Anadolu'da yaşayan bizler tarafından değil, mavi gezegendeki herkesce de korunması ve kollanması gereken bir varlık olması gibi, daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirilebilir. Ancak pek çok bilim adamımızın, bırakın başka ülkelerinkini, Anadolu'ya özgü bitki ve hayvan örneklerini bile görmek ve araştırmak için yurtdışındaki müzelere ve araştırma merkezlerine bağımlı oluşu, ülkemizin bu alandaki önemli bir eksikliğini ortaya koyuyor. Yitirilen zaman ve harcanan maddi kaynak da bu olumsuz durumun bir başka yanı.

Konuya hiç mi el atılmamıştır? Böyle bir şey söyleyemeyiz. Çünkü bir takım örnekler yok değil. Hemen akla geliverenler arasında on yılı aşkın bir süredir çalışmaları süren TÜBİTAK Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Projesi, coğrafyamızın canlı-cansız doğal zenginliklerini, uluslararası koruma ve araştırma koşulları altında bir araya getirmeyi amaçlıyor. Ülkemizin daha çok

Hezaren-Consolida

Eymir Gölü-ODTÜ Yerleşkesi

yerbilimsel doğal zenginliklerine ait koleksiyonların bulunduğu Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Tabiat Tarihi Müzesi de önümüzdeki iki-üç yıl içinde, yapımı süren yeni binasında daha da zenginleştirilmiş olarak ziyaretçilere açılacak.

Bu gibi geniş kapsamlı çalışmaların yanı sıra, daha küçük çaplı ve amatör bir ruhla girilmiş ancak benzer endişeleri taşıyan çalışmalar da var. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Doğa Topluluğu'nun hazırladığı ODTÜ Kampüsü Kıvrıçları Rehberi, böylesi bir çabanın sonuçlanabilmiş ender örneklerinden biri olarak nitelendirilebilir. Hazırlığına 1993 yazında başlanan rehber-kitap, ODTÜ yerleşkesinde doğal olarak yetişen ya da daha sonra getirilmiş, on biri endemik-

yani yalnızca ülkemize özgü olan-toplam 251 farklı türde bitkiyi, fotoğrafları ve genel biyolojik özellikleriyle tanıtmayı amaçlıyor. Taslağı 1996 yılında bitmiş olmasına karşın, parasal olanaksızlıklar yüzünden ancak geçtiğimiz Ocak ayında basılabilen rehber-kitabın, düşünce olarak ortaya çıkışı da küçük bir rastlantı sonucu gerçekleşmiş. Doğa Topluluğu'nun danışmanlığını da yapan üniversitenin biyoloji bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Zeki Kaya bu rastlantının öyküsünü hazırladıkları kitabın ilk sayfalarında şöyle aktarıyor: "1990 yılından beri ODTÜ Biyoloji Bölümü'nde Bitki Biyolojisi dersini vermekteyim... Derslerin uygulama kısmı ODTÜ arazisinde gerçekleştirilir ve bütün gün kırlarda geçer. 1992 yılının sıcak bir Mayıs gün-

nünde yine bir etkinlik için Yalıncağ'ın alt kısmındaki vadiye gitmiştik. Çalışmayı başlattıktan sonra güzel bir karaçam ağacının gölgesine sığındım. Bir ara 'tombul, kırmızı yanaklı' birisinin bize doğru yaklaştığını fark ettim. Durdu, bizi seyretmeye başladı ve yüzünde mutlu bir ifade belirdi ama tanışmamıza fırsat kalmadan sessizce yanımızdan ayrıldı. Daha sonra Prof. Dr. Cevat Erder yani o 'tombul, kırmızı yanaklı' bey, bizim kim olduğumuzu araştırmış, ziyaretime geldi. Cevat Bey Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyesiymiş ve o gün gölgesinde oturduğum ağaç da onun 30 yıl önce diktiği bir fidanmış... O gün bugündür o karaçam arazi etkinliklerinde serin ve anlamlı bir duraktır." Mimarlık Fakültesi'nde Tarihi Eser Koruma dersleri veren öykünün kahramanı Cevat Erder ise bu karşılaşmadan söz ederken şunları söylüyor: "...Zaten bizim de amacımız buydu bir bakıma, bu ağaçları dikerken. Bu ağaçlar altında oturulacak, ders çalışılacak, piknik yapılacak, sohbet edilecekti... bir güzel dünya hayali... O gün, bu dünyanın küçük bir örneğini görünce duygulandım ama ders yapıyorlardı sanıyorum, rahatsız etmek istemedim. Daha sonra hissettiklerimi Zeki Bey'e anlattım. Böylece aramızda çok iyi bir ilişki kuruldu... Zeki Bey'le sohbetlerimiz sırasında çiçekler, doğa ve kampüsteki doğal varlıklardan söz ediyorduk genellikle. Sonunda tüm bunların ya da en azından bir bölümünün belgelenmesi gerektiğine karar verdik. Böylece elinizdeki bu kitap için ilk adım atılmış oldu..."

Gelincik-Papaver

Glayöl-Gladiolus

Cezayir menekşesi-Vinca herbacea

Kediotu-Valeriana dioscoridis

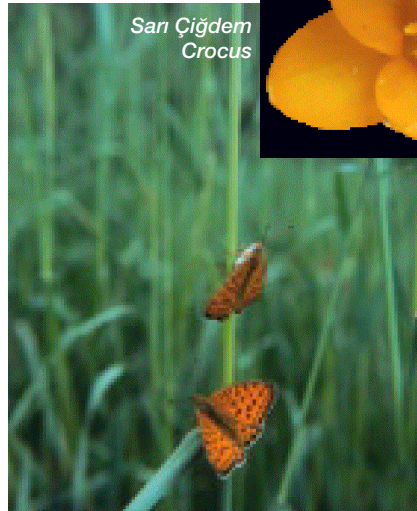
Profesyonel bitkibilimcilerden (botanikçi) çok amatör doğa severler için tasarlanmış bu rehber-kitabın hazırlanışı sırasında, bir araştırma projesi olarak öncelikle ODTÜ Araştırma Fonu Projesi programından üç yıl üst üste yardım alınmış. Ardından, 1960'lı yıllardan bu yana süre gelen ODTÜ Ağaçlandırma Programı'nın, 1995 yılında Uluslararası Agha Khan Mimarlık Ödülleri'nden birine değer bulunmasıyla, bu organizasyonun da projeye maddi ve manevi desteği sağlanmış.

ODTÜ Doğa Topluluğu'nun projeye sağladığı araştırmacı (emek olarak) desteğiyle, kitabın ortaya çıkışında belki de en büyük payın sahibi. Yaklaşık üç yıl süren proje aşamasında, topluluğa üye onlarca öğrenci görev almış bu çalışmada. Yerleşke içindeki bitki türlerinin saptanmasından bu türlerin fotoğraflanmasına kadar, pek çok derleme ve arazi çalışması topluluk üyelerince gerçekleştirilmiş. Kitaptaki bitkileri fotoğraflarken, kimi zaman bir çiçeğin başında yarım saat geçirdiğini belirten Uğur Zeydanlı da, projede başından bu yana topluluk üyesi olarak görev alan isimlerden biri. Bu konuda şöyle diyor: "Proje ortaya çıktığında öğrenciydim. Topluluk olarak da belki biraz şansımız yâver gitti. Cevat Bey önemli bir itici güç oldu bizim için... Yürüttüğümüz uyumlu ekip çalışmasının da sonuca önemli bir etkisi oldu... ODTÜ için bu kitap gerekiyordu; çünkü bir şehir olarak gün geçtikçe büyüyen Ankara, ODTÜ yerleşkesini de içine alıyor ve bir bakıma sıkıştıyor. Bu büyüme ve yapılaşma yerleşke içinde de söz konusu. Yani

her yerde olduğu gibi burada da bir yandan gelişirken bir yandan da bir şeyleri yitiriyoruz... Özellikle yerleşkenin doğal varlıklarından kaybedilenlerin tekrar yerine konması çok güç, hatta olanaksız. Üniversite içinde, bu konuda insanların daha duyarlı olmasını sağlaması, bizim bu kitaptan en büyük beklentimiz..."

Projenin 1994 yılı sonunda bitmesine karşın ancak beş yıl sonra basılabilmiş olması da kuşkusuz parasal olanaksızlıklardan kaynaklanıyor. Taslak çalışmanın bitmesiyle birlikte başlayan ve yıllarca süren, baskı için parasal kaynak araştırmaları ancak 1998 yılı sonlarına doğru, Efes Pilsen'in katkısıyla olumlu bir biçimde sonuçlanmış.

Yerleşke içinde yetiştirilen bitkilerle, Üniversite bitkileri bahçesi bitkileri, bitki topluluğu sırasında yapılan arazi çalışmaları ve peyzaj çalışmaları arasında yoğun olarak kullanılmış.

Sarı Çiğdem Crocus

nılan bitkilerin yer aldığı kitap, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış ve birlikte basılmış. 251 farklı türdeki bitkinin renkli fotoğrafları, her birinin Latince ve bilinen Türkçe adları, temel sistematik (biyolojik) özellikleri, çiçek açma zamanları, yaşama ortamları, hatta mitolojiden, günlük kullanımına kadar bilinen kültürel özellikleri de kitapta yer alan bilgiler arasında. Bu arada, kitabın giriş bölümüne, konuya uzak ancak meraklı olanlar için kır çiçekleriyle ilgili bazı temel botanik bilgilerinin ve çizimlerin eklenmesi de unutulmamış.

Bu biçimi ve diliyle hemen herkesin anlayabileceği ve rahatlıkla kullanılabileceği kitap, yalnız yerleşke içinde

Ankara çevresindeki bitkileri de kapsıyor. Bitki topluluklarının, diğer üniversitelerdeki bitki toplulukları ile gerçekleştirilebileceği hatta gerçekleştirilmesi gerektiğine inanan Prof. Dr. İbrahim Kaya'nın kitaba yazdığı önsöz şu tümcelerle sona eriyor: "...kampüste 500'den fazla bitki türü olduğunu tespit ettik, bunların ancak 251 tane-

sini size ulaştırabildik... Bu kitap tamamen amatör bir ruhla hazırlanmış bir çalışma olup bir çok eksiklerimiz ve hatalarımızın farkındayız. Bunların tamamlanması ve daha iyi bir kitabın hazırlanması ise sizlerden gelecek öneriler doğrultusunda daha sonraki baskılarda gerçekleştirilecektir."

Kitabın konuyla ilgilenenlere yararlı olması dileğiyle...

Murat Dirican